

Kleine haringvisserij op de Westkust De Panne 1900-1914

In het begin van deze eeuw had De Panne nog een aantal panneschuiten die uitwaarden op volle haring. Het haringseizoen voor deze vissers op ‘panharing’ liep van oktober tot december⁽¹⁾.

Elke boot werd gewoonlijk bemand met de schipper-reder, een zestal matrozen en een scheepsjongen. Ieder man bracht zijn eigen netten mee, over het algemeen een achttal. Elk drijfnet was 10 vadem of 18,5 m lang en 7 m diep. Eenmaal de bemanning was samengesteld, werden alle netten aan elkaar gehecht; ze vormden dus een lange sliert van een 56-tal netten, ‘beeg’ genoemd. Een reep liep over de ganse lengte van de beeg, en was de koord voor het inhalen van de netten.

De bovenzijde van de netten werden voorzien van ‘bareels’⁽²⁾ of tonnetjes, teneinde de plaats van de drijfnetten tijdens de vangst aan te wijzen.

Vooraleer de beeg werd samengesteld brak gewoonlijk ruzie uit tussen de bemanning. Zowel Pier, Pol, Jan of Charel wilden *hun* netten op de voordeligste plaats bevestigen. De man die zijn netten aan de buitenzijde hing, had namelijk het grootste risico van beschadiging door boeien of wrakken. Vandaar dat strootje werd getrokken om ieders plaats te bepalen. Twee per twee netten werden gestoken. Deze regeling bleef voor gans het haringseizoen van tel. En deze rangschikking van de netten gold eveneens voor het optrekken der wachtbeurten door de bemanningsleden.

Bij eventueel verlies van netten kreeg de verliezer 4 frank uit de besomming. Vóór het seizoen ging gans de bemanning, met hun vrouwen mee, naar *de ‘bootsmis’*. Ook trok men op beevaart naar ‘Baaltjes Kruis’ te St.-Idesbald-Koksijde, of naar ‘De Ster der Zee’ te Lombardsijde. Typisch is wel dat deze bedevaart zoveel in het geheim werd gedaan; niemand wist waarom, maar het was nu eenmaal de gewoonte.

De eerste dag van het haringseizoen was een hele gebeurtenis. Wanneer het allerlaatste net in zee geworpen werd, riep de man die dit manoeuvre uitvoerde ‘*Schipnet!*’. Ieder man, waar hij ook stond, antwoordde daarop: ‘*Lees een gebed, dat het schipnet een but hèt*’.

Daarop werd de mast van de panneschuit neergehaald, en liet men zich door de stroming drijven. De schipper ontblootte zijn

- (1) In de personen van Jef Verbanck, huidig vismijnbestuurder te Nieuwpoort, en van zijn tachtigjarige vader Alex Verbanck vonden we twee rasechte vissers die ons veel bijzonderheden over leven en gebruiken van onze vissers wisten mede te delen. - Panharing of braadharing is vers gevangen haring die ongezouten er markt wordt gebracht.
- (2) Bareel, ook breel; elders ook keern.

hoofd en zei: 'Lezen'. Al de mannen zetten zich op hun knieën en baden een weesgegroet.

De panharingvisserij, die steeds 's nachts beoefend werd (in tegenstelling met de vangst op ijle haring, die een dagvisserij is), strekte zich uit van Middelkerke tot Duinkerke, en tot 20 km diep in zee.

Voor het binnenhalen van de vangst gebruikte men de 'truil', een primitieve katrol. Terzelfdertijd moest de scheepsjongen in de 'hel' afdalen. Dit was een kleine plaats in het ruim van het schip, waar de reepkoord moest opgerold worden. Een dompige, kleine plaats die rook naar teer, zeewater, zeewier, zodat iedere nieuwe scheepsjongen vast en zeker bij zijn eerste reizen dodelijk zeeziek werd bij deze taak.

Eenmaal de vangst aan boord, zette men koers naar De Panne. Gewoonlijk kwam men aan bij afgaand tij, zodat men de boot vlot moest houden, wilde men niet te ver op het strand aanleggen⁽³⁾. De schipper-reder en de oudste man aan boord stonden in voor het vlot houden. Twee andere mannen kregen de taak de vangst aan wal te brengen. Naakt, op hun 'baai' (trui) na die zij oprolden tot aan de borst en met een koord omwonden, droegen ze op de rug een kruikorf met ongeveer 40 kg haring aan de wal. Het stukje opgerolde trui diende slechts om het wrijven der korfriemen tegen te gaan. Door het koude water (haringvangst wordt in het laatste kwartaal van het jaar bedreven) waadden zij naar de oude kalseide, nadat twee andere bemanningsleden de korven hadden gevuld.

De overige mannen stonden aan de kalseide met het jong vrouwvolk te wachten, met een stootkar. Nadat een 400 kg geladen waren, trok men naar de Veurnestraat, waar de verkoop zou doorgaan. De haring werd gewoonweg op het voorland (voetpad) geworpen. Doch steeds maakte men dat dit gebeurde voor een estaminee waarvan de baas een 'patente' bezat voor het verkopen van kortedrank.

Vervolgens begonnen de vrouwen stuk voor stuk de haring te tellen; in het hoogseizoen kon een vangst tot 80.000 haringen bedragen. In de zogenaamde 'butskorven' werden 400 haringen geborgen, plus een toemaatje van 16 stuks - 'telharing' genoemd. Deze butskorven zouden daarop gelden als eenheid bij de visverkoop.

Opvallend was dat feitelijk geen echte verkoop doorging. De vijf grootste 'marchands' van De Panne stelden de 'prijs van de dag' in. En alle vishandelaars uit Veurne, Poperinge, Roeselare

(3) Goede foto's van panneschuiten onder volle zeilen en onder half zeil in het boek van E. de Spot, Vlaamsche Visschers (Kortrijk 1942); in hetzelfde werk blz. 7-9, 15-69 belangrijke gegevens over het vissersleven in De Panne.

en elders namen deze prijs aan, die schommelde tussen 3 à 4 frank voor een butskorf (d.i. 3 à 4 centimen per stuk).

Over het algemeen was de haring bestemd voor de verkoop van deur tot deur. Er waren ook kleine rokerijen die hun deel aankochten. Deze waren het die de alomgekende *'krakeloo's'* bereidden: een licht gezouten haring, gerookt tussen roosters, en bestemd om gebraden te worden.

De viskopers kwamen hun aankoop doen met hun hondekarren. De groothandelaars verzonden hun aankoop naar het binnenland met de trein van Adinkerke. Op de bennen legden zij als bescherming gewoonweg gevlochten stro.

Nadat alles verkocht was begonnen de vrouwen het voorland af te spoelen, terwijl de mannen zich reeds gereedmaakten om opnieuw uit te varen, gezien men tegen valavond op de visgronden wou zijn. Iedereen zag uit naar de voordeligste plaats, daar de haring zich steeds zuidoostwaarts in het net boort. Onder de vissers bestond er echter een ongeschreven wet om tenminste een 'opentje' te laten van een viertal km om elkaar niet te hinderen bij het vissen.

Was er stormweer en kon men dus niet uitvaren, dan kwam men bijeen bij de schipper-reder voor de vereffening. Al het geld werd op tafel gelegd. Vooraf werd van de totale som 20% afgehouden voor de eigenaar van de boot. Van het resterend geld trok men de onkosten af: kolen voor het kachelkje in de 'roef' (kajuit), petrol voor de verlichting, koffie, stro om op te slapen (40 cent. voor een bundel).

Wat de koffie betrof, de schippersvrouw had vooraf cichorei en koffie gemengd in een doos. Een lepel mengsel in een *ketel* (geen koffiepot) kokend water, gekookt op het kachelkje in de roef, en klaar was kees. De fijnproevers hielden van het koffiemengsel op het eind van het seizoen, want dan was het veel... straffer.

Het overschot van het geld werd in evenveel gelijke 'hoopjes' verdeeld als er mannen waren; de scheepsjongen gold als een halve man. Als het geld niet meer deelbaar was, en als 'het geen kluite meer was voor elk' behield het 'wif' van de reder het restje. Dit was het *'keersjesgeld'* bestemd voor het beeld van St.-Pieter in de kerk. Zo baadde de kerk tijdens het haringseizoen in een zee van licht, terwijl op de overige dagen van het jaar amper een pitje brandde.

De vissers hadden hun eigen gebruiken. Nooit zou men het nieuwe haringseizoen op een vrijdag inzetten. Nooit werd gevist op de dag van Allerheiligen, men zorgde ervoor dat de netten tegen middernacht binnengehaald waren.

Iedereen kende daarbij de 'Eeuwige Kruier', maar de 'Kokkemare' was te De Panne nog meer bekend. Iedere avond werd goed nagegaan dat het gotegat wel degelijk toe was, terwijl de kloefen (klompen) steeds met de toppen naar de muur toe gekeerd waren.

Had een kat eens per ongeluk het gotegat geopend gedurende de nacht, dan was iedereen er van overtuigd dat de ‘kokkemare’ in het huis was.

Jonge deugnieten durfden wel eens een steenkrab in zeewier wentelen, zodat het diertje fosforlicht uitstraalde. Vervolgens werd een of ander gotegat geopend en de steenkrab binnengelaten. En binnen werden de huisgenoten wakker getrommeld en men zweette water en bloed voor de ‘kokkemare’, die zich 's morgens in een onschuldige steenkrab had veranderd.

Was het haringseizoen voorbij, dan lag de vloot van De Panne grotendeels stil en werkloos. Sommige eenheden schakelden evenwel over naar de sprotvangst. Bij het uitvaren op schar dijnvangst werd volgend gebed gepreveld:

Och Godje, geef ons ook een sprotje,
wij hebben zulke'n armoede in ons kotje.

De eerste wereldoorlog was de genadeslag voor dat vissersleven en voor de kleine panneschuit⁽⁴⁾. Het jaar 1914 bracht de ondergang van De Panne als vissersplaats, doch meteen zou nieuw leven ontstaan: De Panne zou zich snel tot een van de leidende badplaatsen op onze Westkust ontwikkelen.

Nieuwpoort.

JACQUES BEUN

Mannen van de kolonie

Dat woord stamt uit de tijd dat de Fransen nog een deel van het IJzerfront bezetten, d.i. tot in mei 1916. De Westvlamingen, die van aard en levenswijze heel wat van de Franse beschaving verwijderd waren, werden hierom als primitief en achterlijk beschouwd. De streek achter de IJzer werd ‘*la colonie*’ gedoopt, en daar de soldaten, die gedurende de oorlog met hele drommen uit de onderrichtingskampen in Frankrijk aan het front kwamen, meestendeels Westvlamingen waren, werden zij ‘*mannen van de kolonie*’ genoemd. Later kreeg de ‘kolonie’ ook haar hoofdstad. Veurne, de hoofdstad van het Veurne-Ambachtsche, werd *Boma* genoemd.

P.D.S.

(4) De driftvisserij (met het drijfnet) was reeds in verval omstreeks 1905. De statistieken van vóór 1914 over de kleine visvangst te Nieuwpoort en De Panne maken geen onderscheid tussen de schuiten die uitvaarden met stroopnet op ijle haring en deze die met drijfnet op volle haring uitgingen. De nieuwe visserij (op ijle haring) kende in 1900-1914 een tamelijk gunstige ontwikkeling. Zie daarover Ch. De Zuttere, *Enquête sur la pêche maritime en Belgique I 247 255 266* (Brussel 1909). Alsook de studie van E. Vliebergh, *De Visschers van De Panne*, in *Dietsche Warande en Belfort* 1906, 557-571.